

Om arbetareföreningar i allmänhet.

*54 E a x d Br. Sällskapet för
arbetareföreningars befrämjande. Skrifter.
N:...*

National Library
of Sweden

Polit. ekon
arb. fören
(30)

Skrifter

utgifne af

Sällskapet för arbetareföreningars
befrämjande.

N:o 1.

**OM ARBETAREFÖRENINGAR
I ALLMÄNHET.**

av Julius Hankell

STOCKHOLM.

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI, 1866.

2111

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Om arbetare-föreningar i allmänhet, deras ändamål och ömsesidiga förhållande samt bildande och skötande.

Arbetareföreningar hafva till ändamål att genom *sjelfhjelp* förbättra de obemedlade folkklassernas *ekonomiska* ställning, hvarigenom de sedermera lättare kunna förvärfva de sociala och politiska rättigheter, de ännu sakna.

De afse förnämligast att gagna den mindre handverkaren och jordbrukaren jemte sjelfförsörjaren och den egentlige arbetaren (i annans tjänst), samt åsyfta *dels* att förbättra deras lefnadsvilkor och öka deras kredit, *dels* att gifva dem tillfälle till hastig besparing och kapitalbildning, *dels* att för dem möjliggöra en täflan i tillverkning med den stora industrien (de större handverkerierna och fabrikerna) samt *slutligen* att höja dem i intellektuelt och moraliskt hänseende genom vanan vid sammanhållning, beräkning, besparing och sjelfbestämelse. De hafva följaktligen ett vida högre mål, än sjuk- och begravnings-kassorna samt pantlåninrättningarne, som blott afse en ögonblicklig nödhjelp, och än sparbankerna, som allenast medgifva en mycket långsam kapitalbildning.

De olika slagen af arbetareföreningar äro följande:

konsumtions- (förbruknings-) *föreningar*, eller som de egentligen borde kallas, hushålls-besparings-föreningar;

kredit- eller *förskotts*föreningar, folklånebanker; *råämnes-föreningar*, till inköp af råämnen för handtverkerierne, äfven en sorts besparings-föreningar;

magasins-föreningar, till förhyrande eller inköp af gemensamma bodar och försäljningslokaler;

byggnads-föreningar, för anläggande af småningom skeende inköp af sunda och rymliga bostäder; och slutligen

produktions- (tillverknings-) *föreningar* eller arbetarefabriker.

Konsumtions- eller hushålls-besparings-föreningarne hafva för ändamål att minska kostnaderna för lifsförnödenheter. Detta åstadkommes, dels genom särskilda öfverenskommelser med vissa minuthandlare (hökare, kryddkrämare, bagare och slagtare m. fl.), hvilka nedsätta prisen för fördelen af ett större antal säkra och kontant betalande kunder, dels genom förbigående af minuthandlaren och uppsättande af egna försäljningsbodar. I förra fallet kunna prisen på lifsförnödenheter minskas med omkring 10 procent; i det sednare med omkring 20 procent, hvartill komma fördelarne af bättre beskaffenhet, mått och vigt. Åsyftas *icke* kapitalbildning tillika, bestämmes i båda fallen priset efter inköpspriset med tillägg endast af föreningens förvaltningskostnader och en liten procent till bildande af driftkapital och reservfond; åsyftas deremot *äfven* kapitalbildning, bestämmes priset lika

eller nära med det i minuthandel gängse; för medlemmarne återstå då, om de hafva egen försäljnings-bod, alltid fördelarne af bättre beskaffenhet, mått och vigt.

Det sednare slaget är mera att tillråda för den egentlige arbetaren, som svårligen skulle hafva annan tillgång till kapitalbildning, om han önskar åstadkomma sådan; det förra torde deremot vara lämpligare för handverkaren och jordbrukaren, som af öfverskottet kan draga större vinst i sin rörelse samt har flera tillgångar till kapital-bildning i folklånebanker eller andra anstalter.

Konsumtions-föreningar kunna för öfrigt med lika stor fördel ingås af alla folkklasser, som ej hafva tillfälle att auskaffa lifsmedel i stor skala. Vidare må anmärkas, att dessa föreningar icke allenast behöfva inskränka sig till *uppköp* af sådane förnödenheter, som längre tid kunna förvaras, såsom t. ex. bränsle, sofvel, specerier, jemte torkade, salta och rökta varor, utan äfven kunna utsträckas till *beredning* af färska varor, såsom bakning, slagtning och bryggning, ja till och med till malning af mjöl o. s. v. Till hushållsbesparings-föreningar kunna slutligen äfven räknas gemensamma tvätt- och badanstalter m. m. d.

Kredit- och förskotts-föreningar eller folklånebanker hafva för ändamål att förskaffa den mindre handverkaren de för *bedrifvande af hans yrke* tidtals erforderliga kontanta penningar, äfvensom att befordra en hastig *kapitalbildning*. Dessa föreningar få således mindre betraktas såsom en hjälp i nöden, än såsom ett medel att underhålla eller utvidga rörelsen, derigenom att korta lån (vanligtvis på trenne månader) erhållas mot under sådana förhållanden billig ränta (8 till 10 procent).

Enhvar känner, huru ofta den mindre handtverkaren är i förlägenhet att kunna anskaffa kontanta penningar, t. ex. till råämnens inköp, till kronoutskylders utgörande eller till folkets aflöning m. m. d., till en stor del därför att han ofta måste lemna varor på kredit. Men å andra sidan är äfven bekant, huru ringa kredit han sjelf har, och huru svårt det för honom är att få korta lån utan en öfverdrifven ränta, hvilket åter är ganska naturligt, då banker och kapitalister alltid måste föredraga att låna ut pengar på färre händer, på längre tid och mot större säkerhet. Genom kreditföreningarne kan handtverkaren alltid utan borgen få lån af minst samma storlek, som hans tillgodohafvande affärsandel (aktie), samt derutöfver emot borgen af andra förenings-medlemmar eller lätt realiserad pant.

För den mindre jordbrukaren är kreditföreningen lika nyttig, då han genom densamma sättes i stånd att för försäljningen af sina produkter kunna afvakta gynsamma konjunkturen, samt ej vid påkommande kontanta utgifter, t. ex. för kronoutskylder, inköp af utsäde eller andra på vissa tider nödvändiga artiklar, behöfver sälja sin spannmål eller boskap till hvad pris som helst. För den egentlige arbetaren deremot är kreditföreningen ej alldeles så fördelaktig, som för den mindre handtverkaren eller jordbrukaren. Visserligen erbjuder den för alla fördelen af hastigare kapitalbildning än sparbankerne, i följd af de periodiska inbetalningarnes och vinsternas sammanläggande; och för arbetaren erbjuder den hjälp i nöden på lättare vilkor än allmänna pantlåneinrättningar (för att ej tala om enskilda sådana, hvilkas räntor äro orimliga). Men den vinst, som de öfrige kunna draga af de tag-

na lånen, kan ej tillfalla arbetaren. Om t. ex. en handverkare på sitt lån i sin rörelse förtjenar 20 procent, så kan han icke allenast betala räntan, utan äfven dessutom hafva 10 procent vinst, då deremot arbetarne måste skaffa nya medel till räntans gäldande.

Föreningar för råämnens inköp äro af alldeles samma natur, som hushålls-besparings-föreningarne. De hafva för ändamål att, genom mångas inköp i stor skala och vid fördelaktiga konjunkturer af råämnen för samma yrke, *bespara* den mindre handverkaren det belopp, som eljest tillfaller minut- eller mellanhandlaren, samt dessutom att försäkra honom om *bättre varor* än han af den sednare måste emottaga, isynnerhet då han köper på kredit; deremot behöfva dessa föreningar ej afse annan kapitalbildning, än som är nödvändig för det egna driftkapitalets förstärkande. Skillnaden mellan priserne för råvaror i gross eller detalj uppgår för några af de viktigaste yrkena, t. ex. skomakarens, skräddarens och snickarens m. fl. ofta till 15, 20 à 25 procent (ibland till ändå mera), hvilka tillfalla mellanhandlaren såsom ersättning för hans risk och omkostnader. Genom att tillhöra en förening, som i gross uppköpt råvaror, erhåller handverkaren ur det gemensamma lagret bästa möjliga vara i minsta kvalitet till ett pris, som allenast öfverstiger grosspriset med drift- och förvaltningskostnaderne (7—8 procent), hvarförutan driftkapitalbildning uppkommer genom sammanläggning och ränta på ränta af periodiska inbetalningar och vinster (dividender). Af ofvanstående inses, att dylika föreningar hufvudsakligen afse den mindre handverkaren, ehuru de äfven i icke ringa mån kunna gagna jordbrukaren och arbetaren.

Magasins-föreningarne afse äfven förnämligast handtverkaren och hafva till ändamål att *bespara* honom den större kostnaden för små och dåliga bodlägenheter, derigenom att han gemensamt med andra af samma yrke för mindre kostnad förhyr eller genom afbetalning inköper större eller bättre försäljningslokaler eller saluhallar, hvilka genom det större *urval*, de erbjuda af olika produkter, draga till sig *flera kunder*. Vilja delegarne dermed förbinda en kreditförening med solidarisk ansvarighet, så kunna de utställa varorna till en viss grad tjena såsom hypotek vid låns upptagande. Äfven de mindre jordbrukarne kunna hafva fördel af gemensamma magasinier till förvarande af råa eller förädlade produkter.

Byggnads-föreningar hafva för ändamål att åt handtverkare i städer eller vid större industriella anläggningar anskaffa egna, sunda, renliga och rymliga bostäder *för samma eller föga högre belopp*, än som nu erlægges i hyra för ohelsosamma, trånga och mörka ruckel. Man har nemligen räknat ut, att dylika, i förhållande till lokalernas beskaffenhet ofta oerhördt dyra, hyresbelopp skulle räcka till att under en tid af 15, 20 eller 25 år betala ränta och amortering å kapitalet för goda arbetarebostäder, hvilka således efter nämnde tids förlopp skulle blifva hyresgästens *egendom*.

Helsan, såsom ett nödvändigt vilkor för *arbetsförmågan*, är för den obemedlade af vida större vigt, än den bemedlade; ty den sednare kan under sjukdomen vanligtvis på ett eller annat sätt hjälpa sig och sin familj; men om den förre sjuknar, utsinar med ens källan till hans underhåll. Och sjukkassor erbjuda då, för det mindre antal som deri äro delegare,

allenast en torftig ersättning. Af största betydelse är således för honom att *förekomma* sjukdomen. Och detta sker främst genom sunda, renliga och rymliga bostäder. Genom den trefnad i hemmet, som sålunda beredes, förekommes i många fall äfven dryckenskap och annan oordentlighet i lefnadssättet.

Men genom anskaffande af goda bostäder sörjer arbetaren icke allenast för egen välfärd, utan äfven för sina efterkommandes, åt hvilka han skänker hel-san och fast egendom såsom ett dyrbart arf. Det är tyvärr ett bedröfligt, men säkert faktum, att dödligheten bland de större städernas obemedlade befolkning vanligtvis är så stor, att den sednare hastigt skulle förminskas, om ej afgangen ersattes genom täta inflyttningar från landsorten. Hufvudorsaken härtill är, att barnen i följd af osunda bostäder dels dö tidigt, dels ådraga sig frön till sjukdomar, hvilka försvaga dem under uppväxten, tära på deras lifskraft, minska deras arbetsförmåga, då de blifvit fullvuxne, och förkorta deras lefnadslöpp. Den bristfälliga blodbildning och allmänna nervsvaghet, man så ofta finner hos de fattiges barn, jemte benröta, ögoninflammation, skrofler och tuberkler, uppkomma till större delen genom illaluktande och instängd luft samt brist på ljus och godt dricksvatten.

Tillverknings- (produktions-)*föreningar* eller arbetare-fabriker hafva för ändamål, att för den obemedlade handtverkar- och arbetaren möjliggöra täflan med de stora industriella anläggningarna och derigenom tillförsäkra honom den större vinst, som uppkommer genom fabriksrörelsen, samt sålunda efter förloppet af en viss tid (vanligtvis flera år), under hvilken han njuter torftigt underhåll, skänka honom en samlad sum-

ma, som kan grundlägga hans ekonomiska sjelfständighet och välmåga.

Tillverknings-föreningarne måste alltid betraktas såsom det slutliga målet af alla andra arbetare-associationer. De skola göra det möjligt för den *arbetare* som under en följd af år ådagalagt sjelfbeherrskning och duglighet, att såsom *sjelfständig företagare*, eller åtminstone delföretagare, slutligen kunna arbeta för egen räkning. De skola göra det möjligt för *handverkaren*, att genom associationen *bibehålla sjelfständighet* mot den med tillintetgörrelse hotande, fabriksmässiga stora industrien, mot hvilken den lilla industrien kämpar med allt svagare krafter och allt synbarare underlägsenhet.

Orsakerna till sistnämnde omständighet äro att den stora industrien i vidsträckt mån kan begagna sig af *naturvetenskapernas framsteg* och nyttja maskinens (ångans och mekanikens) samt chemiens förenade krafter; genom krediten förfogar den öfver *andras kapitaler*; genom *kapitalstyrkan* kan den begagna de *gynnsamma konjunkturerna* för *inköp* i stor skala af råämnen samt *afsättning* af produkterna; och genom *arbetets fördelning* kan den slutligen i största möjliga mån göra sig tillgodo arbetarens krafter.

Nu kan visserligen den lilla industrien genom de ofvannämnde föreningarne delvis tillförsäkra sig om några af dessa fördelar. Förskotts-föreningarne skaffa handverkarnes och arbetarnes penninge-tillgång; konsumtions-, råämnes-inköps- och magasins-föreningarne skaffa dem fördelarna af inköp och afsättning i stor skala samt under gynnsamma konjunkturer; alla erbjuda de äfven möjligheten af kapitalsamling; och genom byggnadsföreningar underlättas helsans bevarande, såsom

vilkor för arbetsförmågan, hvarjemte möjlighet uppstår att skaffa sig en egen härd på egen grund och botten.

Men för den stora industrien kvarstår dock den *billiga arbetskraften* genom maskiner, det skyndsamma *begagnandet af teknikens framsteg*, arbetets fördelning efter arbetarens anlag och fallenhet samt derigenom ett *bättre begagnande af arbetskraften*, der maskiner ej kunna användas, och slutligen hela företagets stränga och hänsynslösa *ledning i en enda hand*. Dessa fördelar äro tillräckliga att förr eller sednare tillförsäkra fabrikanten segern äfven öfver den sparsammaste och flitigaste handtverkare; ty hvilket handtverk finnes, der icke en stor del af det arbete, som nu mödosamt och dyrbart förrättas af människohand, mycket billigare och bättre skulle kunna förrättas af maskiner. Såsom exempel må endast nämnas att, då en skomakare med sin fina sticknål blott kan göra 7 styng i minuten, en symaskin gör 175 styng; sammalunda kunna skraddare, snickare, smeder, bokbindare och murare m. fl. både billigare och bättre förrätta en stor del af sitt arbete med maskiner än med egna händer. Sjelfklart är äfven, att mindre jordbrukare kunna förena sig om inköp af en mängd för åkerbruket och boskapsskötseln behöfliga redskap samt till uppförande af ett tröskverk, torkrior m. m. d., som blott den större jordbrukaren nu kan anskaffa.

Vilja derföre arbetarne förvärfva sjelfständighet och de mindre handtverkarne bibehålla den de ännu hafva, samt ej blifva daglönare hos andra, måste de, sedan de i de öfriga föreningarne fått vana vid sjelfstyrelse och förvärfvat begynnelsekapital, bilda tillverkningsföreningar eller arbetarefabriker, hvilka kunna

begagna sig af maskiner och af teknikens framsteg samt införa en lämplig arbetsfördelning. Fördelen af den stränga, hänsynslösa ledningen, måste de ersätta genom den större flit och omtanka, hvarmed man arbetar för egen räkning, än för andras.

De öfriga på sjelfhjelp stödda associationerna skola svårligen för sig ensamma i längden kunna hindra den lilla industrien att duka under för den stora. De skola visserligen bereda en eller två generationer arbetare eller handtverkare de fördelar, som ofvan blifvit framställda. Och de utgöra en oumbärlig länk i den utvecklingskedja, som skall åvägbringa ett lyckligare tillstånd för de obemedlade klasserna. Men klart är, att, om de flesta inom dessa klasser bli delaktiga af nämnde fördelar och således komma i ett likställighetstillstånd, den stora industrien häraf skall begagna sig att åter sänka arbetslönerna för att inom sig kunna konkurrera. Blott om dessa klasser sjelfva förena sig till bedrivande af den stora industrien kunna de hafva en säker framtid. Att emellertid de förberedande föreningarne, om man så får kalla dem, äfven då blifva nödvändiga för tillverkningsföreningarnes bestånd, liksom de hittills utgjort vilkor för deras åstadkommande, torde knappast behöfva påpekas.

Man har ofvan försökt framställa de ändamål, de olika arbetareföreningarne skola uppfylla, och de välgörande följder för de obemedlade folkklasserna, som deraf skola uppstå. Frågan blir nu: huru skall allt detta gå till, huru skola arbetareföreningar bildas och upprätthållas?

Till en början må anmärkas, att arbetareföreningarne i sig icke hafva någon öfvernaturlig och un-

dergörande kraft. Ej heller äro de på något sätt välgörenhetsinrättningar, der någon för intet gör en annan något godt eller skänker något. Ännu mindre medgifva de arbetaren eller handtverkaren någon bekvämare utväg, än annars, att förtjena sitt uppehälle, lika så litet som de erbjuda honom någon ginväg till uppnående af välstånd. Villkoren härför blifva alltid desamma, nemligen flit, sparsamhet och ordentligt lefnadssätt.

Arbetareföreningar äro rena affärsföretag eller bolag, der man genom vissa inbördes öfverenskommelser och efter vissa föregående noggranna beräkningar sammansluter sig för att med gemensamma krafter eftersträfva ett mål, som hvar och en för sig ej kan uppnå.

Hufvudmedlet, hvarigenom de fördelar inom de särskilda föreningarne skola vinnas, hvilka annars uteslutande innehafvas af de bemedlade folkklasserna och den stora industrien, är detsamma, som dessa begagna, nemligen *tillräckligt kapital*. Men huru skaffa tillräckligt kapital? Enhvar särskildt är ju härtill oförmögen.

Här förekomma nu tvenne utvägar, som samtidigt måste begagnas.

Den ena är, att genom inträdesafgifter och periodiska inbetalningar (vecko- eller månadsafgifter), som förräntas med ränta på ränta och till hvilka läggas företagets möjliga vinster eller dividender, småningom samla en eller flera affärsandelar (aktier) samt sålunda påbörja den kapitalbildning, som är ett af arbetareföreningarnes hufvudändamål, och skaffa sig *eget kapital*. Med denna kapitalbildning går likväl så långsamt och de sammanlagda affärsandelarne utgöra, isynnerhet i början, en så liten summa, att de äro alldeles otillräckliga såsom *driftkapital* för föreningens sär-

skildta ändamål, hvilket åtminstone allenast i mycket inskränkt mån kan befordras. Låtom oss, såsom exempel härå, anföra följande:

Tjugu fattiga handverkare förena sig om att bilda en förskottsförening och tillskjuta vid inträdet, hvardera, hopsparade 5 rdr såsom inträdesafgift (likasom i allmänhet de tyska föreningarne). Häraf kunna utgifvas tvenne lån af t. ex. 50 rdr på trenne månader, hvilka, omsatta fyra gånger om året, skulle medgifva lån åt 8 af delegarne; genom en månadsafgift af 25 öre, uppstår inom 10 månader en ny lott af 50 rdr, samt inom ytterligare 10 månader en ny lott à 50 rdr. Under hela första året kunna således blott 8 à 9 medlemmar få låna, men de öfriga först under loppet af andra året; och de, som en gång lånat, få sedermera vänta ett år eller ett par, innande nästa gång kunna få nytt lån, om lånen lemnas i tur. Förhållandet förbättras visserligen något under tiden; men såsom genomgripande olägenheter, hvilka troligen snart utlednade de fleste, skulle alltid kvarstå, att lån blott *sällan* kunde utlemnas åt samma person, äfvensom blott åt *några få samtidigt* samt förmodligen aldrig just *i det behöfliga ögonblicket*.

Sammalunda kan man äfven lätteligen inse, huru föga behjelpte 20 handverkare, som ingått en förening till råämnens inköp, vore med ett driftkapital af 100 rdr, hvilket för hvarje år blott ökades med 60 rdr i månadsafgifter, förutan räntor och möjliga vinster. Att man äfven inom en konsumtionsförening vore föga betjent med så litet driftkapital, torde likaledes vara klart; man finge åtminstone inskränka sig till några få artiklar; och inom sådana konsumtionsföreningar, der äfven inträdesafgiften fick afbetalas

medelst en månadsafgift af 25 öre, måste man vänta ganska länge, innan de första inköpen kunde göras. Från byggnads- och tillverknings-föreningar, hvilka redan förutsätta tillvaron af ett kapital, måste man här alldeles afse.

När man således svårligen med egna krafter kan skaffa tillräckligt driftkapital, måste man begagna den andra utvägen samt försöka åtkomma *främmande kapital*. Enhvar för sig har likaväl ingen kredit. *Men om många förena sig att på gemensam ansvarighet och med solidarisk borgen, en för alla och alla för en, söka kredit, så skall det behöfliga kapitalet otvifvelaktigt erhållas.* Häri ligger sjelfhjelpens kärna. Långgifvaren tänker då som så: det är föga troligt, att bland så många män, hvilka i lång tid, om äfven i fattigdom, dragit sig fram, flertalet och ännu mindre alla på en gång skola blifva urståndsatta att uppfylla sina förbindelser; jag kan således, sedan jag undersökt om affären är god och säker, utan fara lemna ett lån, som motsvarar deras behof.

I den solidariska ansvarigheten torde man stöta på ett af de förnämsta hindren, vida större än lättjan och dryckenskapen, för arbetareföreningarnes bildande inom Sverige. Arbetarnes misstroende sinsemellan samt mot dem, som vilja hjälpa dem eller som de sjelfva valt till ledare, i förening med den svenska afundsjukan, som gör att den ene svårligen unnar den andre så godt som sig sjelf, komma sannolikt i icke ringa mån att fördröja nämnde nyttiga inrättnings utveckling härstädes. Härtill sällar sig förmodligen en viss instinktlik rädsla för att *låna*, hvilken är ganska klok, när man ej har säker utsigt att betala kapital och ränta samt derutöfver förtjena något. Allt detta kommer

sannolikt att förorsaka åtskilliga onödiga inskränknin-
gar och misstag vid arbetareföreningars bildande här-
städes, hvilka man dock bör hoppas skola upphöra,
i samma mån man får en större affärsvana samt ökad
erfarenhet af och insigt i arbetareföreningarnes rätta
väsende.

Vid kredits sökande är följaktligen ej tillräckligt,
att enhvar svarar för en viss lika stor andel af lå-
net. Långgifvaren skulle då hos hvar och en särskildt
behöfva utsöka sin fordran, hvilket besvär han natur-
ligtvis ej vill underkasta sig. Men fastän medlem-
marne stå i borgen en för alla och alla för en, så är
derföre icke sagdt, att långgifvaren skall kunna lagsö-
ka hvilken enskild medlem som helst för hela för-
eningens möjligen oguldna skuld. Ty föreningen kan
genom vederbörande *myndigheters godkännande af stad-
garne* (eller bolagsreglorna) erhålla rättighet att utåt
uppträda såsom juridisk person. Men för detta änd-
amål måste stadgarne naturligtvis vara sådana, att
de *ingifva förtroende* till föreningens förmåga att full-
göra sina förbindelser, medelst de öfverenskommelser
medlemmarne sinsemellan ingått. En sådan öfverens-
kommelse är t. ex., att föreningens styrelse kan juri-
diskt förfara mot den medlem, som ej uppfyller sina
förbindelser, utan att denne klagat eller vädjar till dom-
stol. Stadgarne kunna således närmast betraktas såsom
ett kontrakt mellan medlemmarne.

Om nu så olyckligt skulle hända, att föreningen
plötsligen skulle blifva kräfd för skuld — hvilket
dock näppeligen bör kunna inträffa, om dess affärer
något så när ordentligt skötas — behöfver hvarje
medlem, *om ej reservkapitalet och affärsandelarne räc-
ka till*, i värsta fall ej betala mera, än så stor andel

af skulden, som motsvarar medlemmarnes antal och hvilken utkräves af styrelsen. Dertill inskränker sig således den solidariska ansvarigheten.

Klart är, att en förening, der säkerheten att alltid tillfullo kunna utfå sina penningar är så stor, ja större än hos mången enskild, kredit svårigen bör kunna fattas. Äfven hafva de utländska arbetareföreningarne aldrig saknat densamma; tvärtom synas bankirerna företrädesvis åt dem utlåna sina kapitaler. Och det belopp af driftkapitalet, som varit lånadt, har vanligtvis uppgått till *fyrdubbelt* så mycket som det egna — hvilket maximum dock ej gerna ansetts böra öfverskridas.

I afseende på lånen må slutligen anmärkas, att de naturligtvis böra tagas på så lång uppsägningstid och mot så låg ränta, som möjligt. Lånen för bedrivande af konsumtions-, kredit- och råämnes-inköpsföreningar *blifva stående* och återbetalas ej, förrän de blifva uppsagda, då nytt under uppsägningstiden upptages, eller förrän föreningen avslutar sin verksamhet, då de återbetalas med de vid sista omsättningen influtna penningar. Lånen för byggnads- och tillverkningsföreningar *amorteras* deremot efterhand, så att byggnaderna eller fabrikerna med alla deras maskiner och redskaper slutligen blifva föreningens egendom.

Efter att sålunda hafva visat, huruledes arbetareföreningar skola skaffa sig driftkapital, dels genom *egen* kapitalbildning, dels genom *lån* af främmande kapital på medlemmarnes solidariska ansvar, vilja vi nu i största korthet lemna några antydningar, huruledes sjelfva affären bör bedrivas, så att föreningens ändamål vinnes utan risk för delegarne. Bestämmelserna härom innehållas i *stadgarne* eller bolagsreglor-

na, hvilka röra dels *styrelsens* sammansättning, befo-
genhet och förpligtelser samt föreningens kontroll öf-
ver densamma, dels *medlemmarnes* rättigheter och skyl-
digheter jemte villkoren för deras in- och utträde, dels
sättet för *affärens* bedrifvaude och kapitalbildningens
verkställande.

Styrelsens ställning bör vara sådan, att den å ena
sidan har frihet att efter sig företeende konjunktur-
er och efter bästa förmåga, i enlighet med stadgar-
nes föreskrift, sköta föreningens affärer, men å andra
sidan beständigt kontrolleras till förebyggande af fel,
misstag och försummelse. Den väljes bland förenin-
gens medlemmar vid dess generalförsamling, vanligt-
vis på ett år samt består af en *föreståndare* (direktör)
och en *kassör*, hvartill kommer vid större föreningar
en motbokhållare eller *kontrollör*, en *sekreterare*, samt
vid konsumtions-, råämnesinköps- och tillverknings-
föreningar en *lagerhållare* (försäljare); vid större för-
eningar väljas äfven *ställföreträdare* för föreståndaren
och kassören. Af styrelsens medlemmar aflönas van-
ligtvis allenast kassören, lagerhållaren och kontrollö-
ren, samt då alltid med en viss andel i vinsten. Af
särdeles vigt är, att direktören är en driftig, påpass-
lig, oegennyttig och affärskunnig man.

Styrelsens verksamhet granskas och kontrolleras
af ett *förvaltningsråd* eller utskott, som efter förenin-
gens storlek består af 5 till 12 personer, och hvilket
vanligtvis sammanträder en gång i veckan; utan dess
hörande bör styrelsen icke fatta något viktigare be-
slut.

Hela föreningen sammanträder till *generalförsam-
ling* vanligtvis en gång i kvartalet. Generalförsamlin-
gen beslutar om förändringar i stadgarne, väljer sty-

relse och förvaltningsråd eller aflägsnar dem, bestämmer högsta beloppet å lån, som af styrelsen få upptagas, afgör klagomål och stridigheter mellan medlemmarne, hvilka vid inträdet förbinda sig att i nämnde hänseende aldrig vädja till domstol, pröfvar års- eller qvartalsräkningen, lemnar décharge och beslutar om föreningens upplösning, hvartill likväl alltid fordras minst två tredjedels rösters pluralitet.

Lika viktigt det för en förenings kredit och framgång är, att de män, som bilda första stommen till densamma, äro redbara och pålitliga samt såsom sådana kända, lika viktigt är, att de å sin sida äro försigtiga vid upptagande af *nya medlemmar*. Ansökan om *inträde* sker hos styrelsen, och öfver antagandet afgör i somliga föreningar förvaltningsrådet och i andra generalförsamlingen genom enkel pluralitet. Den inträdande underskrifver stadgarne samt undertecknar dervid således det inbördes kontraktet. *Utträde* beviljas blott vid slutet af ett affärsår samt efter tre månaders uppsägning; sker ej uppsägning under denna tid, kvarstår medlem till slutet af nästa år. Den utträdande stannar ett år i solidarisk ansvarighet för föreningens alla *under hans vistelsetid* fattade beslut och vidtagna åtgärder. Vid byggnads- och tillverknings-föreningar förbinda sig medlemmarne ofta att kvarstå ett längre antal år.

Vid inträdet i konsumtions-, kredit- och råämnesinköpsföreningar betalar medlem en *inträdesafgift* till påbörjande af *affärsandelens* (aktiens) bildande, hvilket sedermera fortsättes, dels medelst erläggande af *vecko- eller månadsafgifter*, dels medelst *räntans* och den möjliga *vinstens* tilläggande vid årets slut. Hvarken ränta eller vinst utbekommas, förrän affärsandelen

uppnått det vid generalförsamlingen b. stämnda beloppet; affärsandelens storlek kan vara mycket olika, för en konsumtionsförening utan egen bod t. ex. 10 rdr, för en dylik med egen bod 50, för en kreditförening 30 och för en råämnes-förening 50, hvilka belopp dock naturligtvis mycket kunna omvexla i förhållande till delgarnes ekonomiska ställning och affärens omfång. Till utträdande medlem utbetalas affärsandelen först efter slutet af ansvarighetsåret, hvarunder blott ränta men ingen vinst beräknas.

Såsom vilkor för inträde och öfver hufvud för bildning af byggnads- och tillverkningsföreningar fordras *ett visst kapital*, som ettdera bör vara sammanspardt i någon af de ofvannämnde föreningarne eller också i en särskild för ändamålet bildad besparingsförening, och hvars belopp vid byggnadsförening bör uppgå till en fjerdedel af byggnadens kostnad och vid tillverkningsförening beräknas efter affärens omfång. Man har visserligen försökt att börja tillverkningsföreningar utan kapital; men sådana hafva ettdera misslyckats eller också medfört oerhörda svårigheter och upoffringar för delegarne, hvarföre man i allmänhet kan afråda derifrån.

Vid *konsumtionsföreningar utan egen bod* begagnas det s. k. marksystemet, d. v. s. hvarje medlem köper efter veckolönens utbekommande af kassören så många marker till belopp af 1, 5, 10, 50 och 100 ören, som han för nästkommande veckas lefnadskostnader anser sig behöfva, samt betalar dermed de handlande, med hvilka föreningen gjort öfverenskommelser; dessa sednare inlösa åter markerna en gång i veckan hos kassören. Vid konsumtionsföreningar *med egen försäljningsbod* ske uppköpen kontant af föreståndaren

och lagerhållaren, hvilken sednares aflöning bör så beräknas, att han sjelf kan betala bodhyran.

Är med konsumtionsföreningen *ej* förenad kapitalbildning, bestämmas priserna allenast så höga, att driftkostnaderna (embetsmännens aflöning, räntan å lån med mera dylikt) betäckas; åsyftas deremot *äfven* kapitalbildning, bestämmas priserna nära eller lika med de vanliga, och öfverskotten utgöra då vinsterna, hvilka beräknas *i förhållande till storleken af de gjorda inköpen*, hvilka af lagerhållaren antecknas både i egen liggare och i köparens motbok.

Innan vinsten tillägges affärsandelarne eller utbetalas, afdragas vissa procent till bildande af en *reservfond*, för hvilket ändamål icke sällan äfven en extra inträdesafgift upptages; reservfonden är föreningens egendom och kan *ej* rubbas förrän vid föreningens upplösning.

Råämnesföreningarne ledas efter samma grunder som konsumtionsföreningarne med egen försäljningsbod. Föreståndaren gör uppköpen, kassören förer räkenskaperna och lagerhållaren försäljer. Fastän vid dessa föreningar egentligen ingen kapitalbildning åsyftas, sättas prisen dock vanligtvis så högt, att en liten vinst uppstår för påskyndande af affärsandelarnes uppbringande till deras bestämda storlek, hvarefter vinsten åter kan bortfalla. För reservfonden måste dock alltid ett behöfligt belopp afsättas.

Vid *förskottsföreningar* skötes affären af föreståndaren och kassören, hvilka vid låneansökningars granskande till sitt biträde hafva tvenne medlemmar af förvaltningsrådet. Beloppet och storleken af lån, som utlemnas ur föreningens kassa, äro beroende af kassans ställning i förhållande till de gjorda ansökning-

garnes mängd. Tidigare sökande hafva företräde framför sednare, samt sökande af mindre belopp framför dem af större. Öfver samtliga medlemmar föras personal-kredit-listor, hvilka af förvaltningsrådet ofta granskas. Lån, som ej öfverstiga personalkrediten, kunna af direktören beviljas utan borgen eller pant. Men för lån, som öfverstiga nämnde kredit, fordras ettdera borgen af *tvenne medlemmar inom föreningen* eller också lätt realiserad pant, helst värdepapper — ty vanliga pantlåneinrättningar kunna förskotts-föreningarne ej blifva. Så väl borgen som pant granskas noga men grannlaga af ofvannämnde fyra personer. Skäl för låns vägrande gifves icke; dock kunna besvär öfver vägran framföras vid nästföljande generalförsamling. Ränta och provision bestämmas af förvaltningsrådet. Förlängning af lån, som i allmänhet blott beviljas på tre månader, betraktas som nytt lån.

Vid *byggnadsföreningarne* böra delegarne, som nyss nämndes, hafva sammanbragt kapital till belopp af *en fjerdedel* af kostnaden, hvarför tomt köpes och de första husen uppföras; för återstoden sökes lån, för hvilka delegarne gå i solidarisk borgen samt de redan byggda husen och tomten hypotiseras. Under de första 10 åren ställas vanligtvis hyresbeloppen så höga, att den *andra fjerdedelen* af kostnaden amorteras, och under de följande 10 åren den *tredje fjerdedelen*, hvarefter den *fjerde* kan innestå mot vanlig ränta och hypotek af huset, så vida egaren ej föredrager att äfven inlösa densamma. Afbetalningstiden kan för öfrigt bestämmas kortare eller längre. Vid uppförandet af arbetarbostäder bör man följa det engelska s. k. *cottage-systemet*, enligt hvilket hvarje hus rymmer fyra familjer, hvilka ega 2 rum en trappa upp samt kök och ett

rum för en ensam person på nedra botten, förutom vindsrum, källare, uthus och en trädgårdstappa — allt med egna ingångar.

Tillverkningsföreningarna äro af alla svårast att bilda och upprätthålla samt erfordra hos delegarne ovillkorligen förutgående *vana vid sjelfstyrelse*, så att ej tvistigheter uppstå och minoriteten vid meningsstrider genast hotar utträda, äfvensom *kapitalbildning* och *dugliga ledare* med teknisk bildning och affärsvana. Vanligtvis slutes en sådan förening på en längre tid t. ex. 10 år, hvarunder blott arbetslöner utdelas, men vinsterna icke uttagas, utan fortfarande läggas till affärsandelarna, så att hvarje delegare vid föreningstidens slut har en rund summa hopsparad. Vinsterna eller dividenderna kunna dock äfven årligen utdelas, hvilket likväl i allmänhet anses mindre fördelaktigt. Emellertid bör man akta sig att för mycket sträfva allenast efter stora dividender, utan äfven nedlägga en del af förtjensten i sjelfva rörelsen för att stadga och utvidga densamma. *Arbetslönerna* bestämmas af generalförsamlingen, eller vid större föreningar af förvaltningsrådet, för hvarje person särskildt, samt böra tidt och ofta revideras; efter omständigheterna utgifvas de för styck eller dagsverke. *Vinsterna* beräknas i förhållande till affärsandelens och arbetslönens storlek tillsammanstagne.

Sådana äro de allmännaste grunderna för bildande och skötande af de olika slagen af arbetareföreningar. Klart är, att man med det ringa utrymme, som i denna lilla skrift kan egnas åt detta omfattande ämne, nödgats förbigå åtskilliga mer eller min-

dre viktiga omständigheter, i afscende på hvilka läsaren hänvisas till sällskapets öfriga skrifter om de särskilda föreningarne.

Slutligen må den anmärkningen tillåtas, att ofvanstående framställning icke innehåller teoretiska spekulationer, som först måste pröfvas i praktikens smältdegel, utan att under de tvenne sistförflutna årtiondena flera hundratusende fattiga handverkare, arbetare och bönder i England, Frankrike och Tyskland på *den solidariska ansvarighetens grund* hjälpt hvarandra till ekonomisk sjelfständighet samt räddat hvarandra från det förderf, hvaruti den oupphörligt växande konkurrensen och arbetslörnernas deraf förorsakade minskande otvifvelaktigt annars skulle störtat dem.

J. M.